

svuju nauku, a mi ćemo svećenici vjeronauk”(458). Floro je za svoga župnikovanja u Žepču krstio 5.400 osoba, vjenčao 1.962 para i crkveno otpremio 991 preminuloga.

U trećem dijelu knjige predstavljena su naseljena mjesta u župi s iscrpnim statističkim demografskim podacima s posebnim osvrtom na vjerski i narodnosni sastav te popisima žrtava u II. svjetskom ratu kao i ratu 1991. - 1994. Marić se također osvrće na stare matične knjige iz 1750., prikazuje djelovanje sestara milosrdnica sv. Vinka, donosi portrete živućih svećenika rodnom iz župe i na kraju pruža statistički pregled vjenčanih, krštenih, umrlih i prirodni prirast od 1879. do 1999. Izuzimajući godine Prvog svjetskog rata te 1993. godinu, kada je u župi kršteno 69, a umrlo 104 osoba, župa je iz godine u godinu imala znatno više krštenih nego umrlih.

Knjiga je napisana znanstvenom metodologijom (s više od 900 napomena), sadrži oko 350 ilustracija, 50 faksimila i više zemljovida. Na kraju se nalazi bibliografija (vrela i literatura). Objelodanjeni dokumenti su vrelo za nova višestruka istraživanja. Ljetopis svojim značenjem nadraستا okvire žepačke župe i postat će nezaobilaznim vrelom u budućim istraživanjima hrvatske narodne i crkvene prošlosti u Bosni i Hercegovini. Knjiga bi mogla postati uzor za pisanje ljetopisa drugim župama. Bilo bi dobro kada bi se i aktualni političari u Bosni i Hercegovini, posebice međunarodni upravitelji, upoznali barem s nekim dijelovima knjige da bi bolje razumjeli bosanskohercegovačke vjetrometine i povijesne nanose koji su utjecali na sudbinu Hrvata u Bosni i Hercegovini.

Marko Babić

Vladimir KALŠAN, *Građansko društvo u Međimurju*, Vlastita naklada, Čakovec 2000., 170 str.

Knjiga *Građansko društvo u Međimurju*, prof. Vladimira Kalšana, obuhvaća razdoblje od 1848. do 1945. godine, dakle gotovo jedno stoljeće međimurske povijesti. Građivo koje autor obrađuje podijeljeno je u dva poglavlja: I. *Političko stanje* i II. *Gospodarski razvoj*. Uz *Predgovor* i *Pogovor*, preglednost djela nadopunjavaju *Kazalo osoba* i *Kazalo geografskih pojmova*, a obilje ilustracija vizualno dočarava tekstualni prikaz.

Prvo poglavlje, *Političko stanje*, obuhvaća sedam tematskih cjelina: *Međimurje 1848. godine*, *Hrvatska administracija u Međimurju*, *Međimurje su ponovno dobili Mađari*, *Buđenje hrvatske nacionalne svijesti*, *Priključenje Matici zemlji 1918. godine*, *Politički život te Međimurje u II. svjetskom ratu*.

Poglavlje *Političko stanje* autor s punim opravdanjem započinje s prikazom događaja u Međimurju i Hrvatskoj u vrijeme revolucije 1848/49. Ta je, naime, revolucija pridonijela konačnom rušenju feudalnih i stvaranju kapitalističkih društvenih odnosa, a samim tim i izgradnji građanskog društva.

U prvoj temi, *Međimurje 1848. godine*, uz detaljni opis prodora hrvatske vojske bana Jelačića u Međimurje i oslobođanja od mađarske vlasti, prof. Kalšan nam podastire obilje statističkih podataka o Međimurju za godine 1843. i 1848. Ti se vrijedni pokazatelji stvarnog stanja u Međimurju toga doba odnose na broj naselja i stanovnika, na socijalne prilike, na nacionalni i vjerski sastav i dr.

I u daljnjim tematskim izlaganjima, dakle u cijelom poglavlju *Političko stanje*, autor iznosi iscrpne statističke podatke i tablične prikaze te na taj način argumentira i zorno potkrepljuje svoja zapažanja i zaključke.

Međimurje će na kratko vrijeme biti priključeno Varaždinskoj županiji, bit će, dakle, pod *hrvatskom upravom* (1848.-1861.). U to će vrijeme za povjerenika u Međimurju biti imenovan podžupan varaždinske županije Aleksadar Šimunčić, koji je, uz ostale poteškoće, pri uspostavljanju hrvatske vlasti u Međimurju, nailazio i na velik otpor mađarskih i mađarskih činovnika.

Od 1861. naći će se Međimurje ponovno pod vlašću Mađara, izloženo jakoj denacionalizaciji i mađarizaciji (mađarski je jezik službeni, škole su na mađarskom jeziku itd.). Mađari su čak promijenili i sve hrvatske nazive mjesta u mađarske, što nam autor ilustrira čak sa 194 usporedna dvojezična naziva naselja.

Slijedi tema *Buđenje hrvatske nacionalne svijesti*. Autor u njoj opširno iznosi *Program na buđenju hrvatske narodne svijesti* koji je izradio dr. Ivan Novak, istaknuti borac za oslobođenje Međimurja, u svojoj brošuri *Istina o Međimurju*.

U temi *Priključenje matici zemlji 1918. godine* autor donosi precizne i iscrpne podatke o pripremama i vojnom pohodu te konačnom oslobođenju Međimurja i priključenju matici zemlji - Hrvatskoj. Unutar te teme autor iznosi i vrlo vrijedne podatke o vlasnicima te o veličini veleposjeda u Međimurju kao i o postupku davanja zemlje u zakup.

Pod naslovom *Politički život* autor, uz konstataciju da tek u Kraljevini SHS počinje u Međimurju pravi stranačko-politički život, donosi za razdoblje 1920.-1938. detaljne podatke o političkim strankama, o izborima i o njihovim rezultatima.

Posljednja tema prvog poglavlja nosi naslov *Međimurje u II. svjetskom ratu*. U njoj autor govori o ponovnoj okupaciji Međimurja od strane Mađara, iznosi mnogo pojedinosti o djelovanju mađarona, o mađarizaciji, o terorizmu i o uhićenjima. Posebnu pak pozornost autor posvećuje progonu Židova, koji su do rata bili značajna društvena zajednica u Međimurju.

Drugo poglavlje knjige profesora Kalšana nosi naslov *Gospodarski razvoj*, a obuhvaća jedanaest tematskih cjelina: *Promet, Šećerana, Nafta, Čakovečki paromlin i munjara, Tekstilna industrija, Proizvodnja i trgovina prehrambenih proizvoda i pića, Novčani zavodi, Graditeljstvo, Trgovina, Košaraštvo i Ugljenokopi*.

Već na temelju prikaza velikog broja gospodarskih djelatnosti možemo zaključiti da je Međimurje u to doba bilo jedan od najrazvijenijih krajeva Hrvatske, kako je i sam autor na jednom mjestu ustvrdio. Kada se zna politička situacija i položaj Međimurja u razmatranom razdoblju, onda začuđuje upravo nevjerojatan gospodarski napredak. Tu činjenicu objašnjava autor u *Pogovoru* gdje konstatira da su nakon 1848. nastupili povoljni opći uvjeti za razvoj gospodarstva u Habsburškoj monarhiji, posebno u mađarskom dijelu carstva, ali su pri tomu odlučujuću ulogu ipak imali - inicijativa, sposobnost i okretnost Međimuraca.

Poglavlje o *Gospodarskom razvoju* započinje s izlaganjem o prometu, jer razvijen promet, odnosno prometnice, preduvjet su razvoja ostalih privrednih grana. Tako je za međimursku privredu vrlo važna bila izgradnja željezničke pruge Budimpešta-Trst preko Međimurja 1860. O tome kako je grof Feštetić podigao šećeranu u čakovečkom Starom gradu doznajemo iz druge teme pod naslovom *Šećerana*.

Prve naftne bušotine u Hrvatskoj, doznajemo dalje, bile su upravo u međimurskim mjestima Peklenici i Selnici. Autor donosi opširan i detaljan prikaz i historijat naftnih nalazišta - bušotina te podataka o njihovu vlasništvu do 1945. Iz teme *Čakovečki paromlin i munjara* doznajemo, između ostalog, da je mlinarstvo najstarija manufaktura u Međimurju.

I tekstilna industrija je zauzimala značajno mjesto u međimurskoj privredi. Tako su u Međimurju, u razdoblju koje knjiga obuhvaća, osnovane četiri tekstilne tvornice: svilana, radionica za bojenje platna, tvornica vrpce i vezica i tkaonica.

Proizvodnja i trgovina prehrambenih proizvoda i pića bila je u Međimurju izvozno orijentirana. Krajem 19. i početkom 20. st. iz Međimurja se izvoze prehrambeni proizvodi u europske zemlje. Od 1871. do II. svjetskog rata u Međimurju je bilo čak devet *Novčanih zavoda* i tri štedionice u kojima se koncentrirao golem kapital koji je bio ponajviše u rukama Židova.

U temi *Graditeljstvo* govori se o stambenoj arhitekturi u Međimurju, o građevniskim poduzetnicima i trgovini, zatim o ciglani, pilani i tvornici cementne robe. Od 1884. djeluje udruženje trgovaca, a dvadesetih i tridesetih god. 20. stoljeća trgovina je, kako zaključuje autor, najvažnija djelatnost čakovečkih građana (poimence su navedene sve trgovine).

Košaraštvo je tradicionalna djelatnost Međimuraca, a od 1914. počinje organizirano bavljenje tom djelatnošću - osnivanjem košaračkih zadruga. Posljednja gospodarska grana koju obrađuje profesor Kalšan je eksploa-

tacija ugljena. Prva rudarska jama, prema autorovu navodu, otvorena je 1870. u Peklenici, a uz nju su postojali još rudnici na području Murskog Središća, Sv. Martina na Muri i Lopatinca.

Kako u Prvom tako i u *Drugom poglavlju* profesor Kalšan iznosi obilje podataka koji su potkrijepljeni egzaktnim pokazateljima crpljenima uglavnom iz mađarske izvorne arhivske građe te relevantne literature. Objašnjavajući kako se za pisanje svojeg djela pretežno služio mađarskim izvorima, Kalšan upućuje svojevrzni prigovor *hrvatskoj historiografiji* koja se, kako on kaže, *uglavnom zaustavljala na rijeci Dravi*. Kako je taj prigovor u velikoj mjeri opravdan, treba posebno pozdraviti pozitivne pomake novije hrvatske historiografije, premda su oni još uvijek pretežno usredotočeni na događaje u vezi s 1848. godinom.

Tako je 1994. objavljen prijevod memoara Josipa Neustaedtera *Ban Jelačić i događaji u Hrvatskoj od 1848.*, djelo koje među ostalim pruža i podosta podataka za povijest Međimurja tog doba. Među značajne doprinose u pogledu izvora za proučavanje povijesti Međimurja spada i objavljena knjiga T. Markusa *Korespodencija bana Jelačića i Banskog vijeća 1848.-1850.* (Zagreb, 1998.). U njoj je objavljena izvorna arhivska građa, među kojom se nalaze i dokumenti koji se odnose na Međimurje, a koji upotpunjuju i proširuju dosadašnje spoznaje o događajima od 1848. do 1850. godine.

I autorica ovog osvrta u svom radu (objavljenom u zborniku radova *Hrvatska 1848. i 1849.*, Zagreb 2001., 275.-300.) “Zbivanja 1848. u Varaždinu i Županiji varaždinskoj” iznosi mnogo podataka vezanih uz Međimurje, posebno onih koji su izravno vezani uz varaždinsko i međimursko područje tijekom burnih događaja 1848/49.

Primjerice, već početkom 1848. prvi javni poziv za sjedinjenje s Hrvatskom Međimurcima će doći iz Varaždina. Tada je, naime, s skupštine građana održane 23. travnja 1848. u Varaždinu upućen zahtjev za “*pridruženjem*” Međimurja Hrvatskoj. Na skupštini se okupilo oko pet stotina rodoljubnih varaždinskih građana, koji su manifestirali svoje rodoljublje i privrženost hrvatskoj narodnosti te je prihvaćeno više izraženih želja “*rodoljubnih Varaždinaca*”. Među njima treba svakako istaknuti posebno izraženu želju da se Hrvatskoj ponovno “*pridruži... nepravdom otrgnuto Međimurje*”. Na kraju skupštine je zaključeno da se zahtjev za pripojenjem Međimurja proslijedi i Hrvatskom saboru.

Knjiga *Gradansko društvo u Međimurju* profesora Kalšana vrijedan je doprinos poznavanju političke i gospodarske povijesti Međimurja od 1848. do 1945. Pisana je pristupačnim jezikom i jednostavnom narativnošću tako da će biti zanimljivo i privlačno te nadasve korisno štivo za najširi krug čitateljstva, a ne samo za historičare. Njezinim je izlaženjem u velikoj mjeri obogaćena hrvatska historiografija mnogim novim spoznajama o Međimurju.

Na kraju svakako treba pohvaliti popraćenost glavnog sadržaja *Kazalom osoba i Kazalom geografskih pojmova* koja čitatelju omogućuju brz dostup do željenih informacija i olakšavaju snalaženje u sadržaju.

Magdalena Lončarić

Zdenko RADELIĆ, *Božidar Magovac - S Radićem između Mačeka i Hebranga*, Hrvatski institut za povijest i Dom i svijet, Zagreb 1999., 261 str.

U izdanju Hrvatskog instituta za povijest i izdavačke kuće *Dom i svijet* je izišla iz tiska knjiga "Božidar Magovac - S Radićem između Mačeka i Hebranga". Sam podnaslov jezgrovito izriče osnovni problem Magovčeve politike koju on provodi odlaskom u partizane. Zaista je taj istaknuti čelnik HSS-a u svojoj političkoj aktivnosti, koju vodi od 1941. do 1946., bio rastrgnut između dvije jake političke ličnosti Vlatka Mačeka i Andrije Hebranga, odnosno njihove su politike onemogućavale provođenje političkih misli Božidara Magovca. U takav položaj doveden je Magovac zato jer je želio HSS-u osigurati ravnopravan položaj s KPH u antifašističkoj borbi hrvatskog naroda u razdoblju od 1941. do 1945. godine.

Autoru Z. Radeliću treba zahvaliti što se prihvatio zadatka da nam jednom monografijom prikaže mjesto i ulogu Božidara Magovca u hrvatskoj povijesti, čiji život, kako autor kaže, otkriva bogatstvo hrvatske povijesti prve polovice XX. st. bez čijeg poznavanja ne možemo razumjeti ni tu povijest.

Knjigu je autor podijelio u 18 poglavlja u kojima se opisuje životni put Božidara Magovca od djetinjstva do smrti 1955. godine. Taj put bio je trnovit i mukotrpan. Po vokaciji političar, bavio se publicistikom, ali i pjesništvom. Okušao se u crtanju i raznim drugim oblicima kulturne djelatnosti. Magovčev život bio je ispunjen raznolikim interesima i zanimanjima i kako kaže autor obilovao je širokim spektrom poznanstava s ljudima koji su svojim djelima obilježili hrvatsko XX. stoljeće.

U prvom dijelu knjige opisuje se Magovčeva mladost, publicistička i prosvjetno-kulturna djelatnost te njegovo uključivanje u djelatnost organizacija HSS-a. Iz tog razdoblja središnje mjesto zauzima njegova urednička djelatnost i njegovo surađivanje u časopisima i novinama. Iz teksta je vidljivo da se Magovac isticao u radu organizacija Seljačke sloge koja je održavao predavanja za nepismene, podižući tako obrazovanje seljaka i njihovu samosvijest. U tom je razdoblju bila posebno zapažena njegova djelatnost u uređivanju lista *Seljački svijet* u čijim je prilozima iznosio svoje političke poglede.